

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
(КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ)
УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ У ПРИЗРЕНУ
(ЛЕПОСАВИЋУ)

ОБЛИЦИ ИЗРАЖАВАЊА
(програм и литература)

Општи подаци о предмету

ОБЛИЦИ ИЗРАЖАВАЊА

Студијски програм: ВАСПИТАЧ ПРЕДШКОЛСКИХ УСТАНОВА, трећа година студија

Предавач: Проф. др Снежана С. Башчаревић, редовни професор

Поштоване колеге,

Ово су предавања за цео семестар из предмета Облици изражавања. Испит ће бити вазан искључиво за програм и литературу који су Вам предочени у даљем тексту. У обавези сте да до краја семестра на мејл предметног наставника snezana.bascarevic@pr.ac.rs доставите један монолог написан на тему по сопственом избору.

ПРОГРАМ

Уводни део:

Језик, друштво, култура, Језик и говор, Усмени и писани језик, Појам информације и комуникације, Природни и вештачки језици, Семиотика и лингвистика, Психофизички, социјални и естетски аспекти споразумевања.

Комуникација:

Функције комуникације, Типови вербалне комуникације, Основни елементи комуникације, Непосредна и посредна комуникација, Комуницирање у настави.

Основи социолингвистике:

Говорни представник и говорна заједница, Језичко раслојавање.

Култура говора:

Појам културе говора, Језичка и естетска компонента културе говора, Особине култивисаног говора, Нивои језика и говора, Однос према саговорнику, Култура говора у васпитно образовном раду.

Дикција:

Основни елементи дикције, О говорењу стиха, Сценски говор, Глас, Паузе и паузирање, Гест и говор.

Прозодија:

Општи појмови о акценту, Елементи акцента, Прозодијски систем српског језика, Акценат речи и реченице, Реченична интонација, Говорне константе.

Основи реторике:

Дефиниција реторике, Кратак преглед историје реторике, Структура античке реторике, Реторика и логика, Појам говорништва, Реторика, поетика и стилистика, Врсте стилова, Стилске фигуре и тропи, Композиција излагања, Реторика и психологија, Физичка својства говорника, Духовна својства говорника, Морална својства говорника, Психологија реторичких шумава, Психологија аудиторijума, Врсте аудиторijума.

Реторски жанрови:

Судско говорништво, Политичко говорништво, Духовно говорништво, Војничко говорништво, Академско говорништво, Похвално говорништво.

Стил и говор:

Стил и стилистика, Стил у говору, Стилска средства, Врсте стилова, Монолошки и дијалогски говор.

ЛИТЕРАТУРА

- Антош, Аница: *Основи лингвистичке стилистике*, "Школска књига", Загреб, 1972.
- Белић, Александар: *О језичкој природи и језичком развоју*, Лингвистичка испитивања, књ. I, "Нолит", Београд, 1958.
- Бугарски, Ранко: *Језик и лингвистика*, "Нолит", Београд, 1972.
- Бугарски, Ранко: *Лингвистика о човеку*, "Нолит", Београд, 1975.
- Бугарски, Ранко: *Увод у општу лингвистику*, Завод за уџбенике и наставна средства-Завод за издавање уџбеника, Београд – Нови Сад, 1989.
- Васић, Смиљка: *Говор у разреду*, "Просвета", Београд, 1980.
- Васић, Смиљка: *Култура говорне комуникације*, "Просвета", Београд, 1990.
- Виноградов, Виктор: *Поетика и стилистика*, "Светлост", Сарајево, 1971. Вулетић, Бранко: *Култура говора*, Завод за фонетику Филозофског факултета, Загреб, 1977.
- Губерина, Петар: *Стилистика*, Завод за фонетику Филозофског факултета у Загребу, Загреб, 1967.
- Губерина, Петар: *Звук и покрет у језику*, "Матица хрватска", Загреб, 1952.
- Еко, Умберто: *Култура, информација, комуникација*, "Нолит", Београд, 1973.
- Живановић, Ђорђе-Ђорђевић, Бранивој - Васић Смиљка: *Дикцијске теме*, Универзитет у Београду, Београд, 1979.
- Ивањи, Иван: *Разговори о вештини говорништва (Реторика)*, Издавачко предузеће "Братство-јединство", Нови Сад, 1953.
- Ивић, Павле: *Српски народ и његов језик*, СКЗ, Београд, 1971.
- Јовић, Душан – Станисављевић, Вукашин: *Језик и култура говора*, Уџбеник српскохрватског језика за I и II разред заједничке основе средњег усмереног образовања, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1977.
- Недовић, Обрад: *Говорна култура*, Универзитет уметности, Београд, 1973.
- Нушић, Бранислав: *Реторика*, "Геца Кон", Београд.
- Павловић, Миливој: *Проблеми и принципи стилистике*, Завод за издавање уџбеника, Београд, 1969.
- Петровић, Сретен: *Реторика*, "Градина", Ниш, 1975.

Пецо, Асим: *Основи акценологије српскохрватског језика*, "Научна књига", Београд, 1971.

Ружић, Жарко: *Основи културе говора*, Педагошка академија за образовање васпитача предшколских установа, Београд, 1978.

Ружић, Жарко- Косановић, Јелена: *Култура говора са реториком*, Учитељски факултет, Сомбор, 1995.

Симић, Радоје: *Општа стилистика*, Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, Београд, 1998.

Стошић, Адам: *Култура говора*, Педагошка академија, Крушевац, 1980.

Цветановић, Владимир: *Култура пословног комуницирања*, Београд, 1994.

УВОДНИ ДЕО

(Језик, друштво, култура, Језик и говор, Усмени и писани језик, Појам информације и комуникације, Природни и вештачки језици, Семиотика и лингвистика, Психофизички, социјални и естетски аспекти споразумевања.)

Језик је основно обележје људског бића, сваког човека, јер човек без језика не би био човек. Његова основна функција је споразумевање међу људима. И друга жива бића се споразумевају, али не говором, него сигнаlima. Језик је променљив као и друштво. Језик мора да омогући друштвени и психички живот достојан човека. На језичкој основи заснива се и друштвена надградња, у чему посебно место има култура. Језик и говор су у својој различитости ипак нераскидиво повезани. Језик је израстао као организација говора, говор се развио на бази језика. Швајцарски лингвиста Фердинанд де Сосир је целокупно подручје људског језика поделио на језик као систем знакова који припада одређеној друштвеној заједници и говор, као суму индивидуалних остварења. Усмени или говорни језик је живи говор који се остварује помоћу говорног и слушног механизма. Он може да буде записан у књижевним делима. Рецитовање писаног текста не би био усмени језик, већ звучно реализовани писани језик. Рецитовање народне поезије је звучно реализовање изворног, усменог језика. Писани језик је организованији, прецизнији и граматички и стилски коректнији од усменог језика. Информација је облик обавештења, односно целовито обавештење о неком догађају или о чињеницама. Комуникација је намера, жеља да се упути, емитује извесна порука. Природни језик је систем језичких знакова својствен некој људској заједници помоћу кога се она споразумева. Живи, природни језици су једини језици на којима човек може свестрано да изражава свој унутрашњи свет, своја размишљања. Појам вештачких језика битно се разликује од појма природних језика. Они су устројени ради појмовне комуникације нпр. компјутерски, научни, музички, Морзеов, математички. Њих ствара човек и њима се користи. Есперанто спада у вештачке језике. Он је мешавина европских језика са латинском основом. Семиотика је општа наука о свим језицима помоћу којих се комуницира. То су, пре свега језички знаци, а затим и научни, музички, филмски, позоришни. Лингвистика је општа наука о језику, која проучава његову структуру и функције. Говор је психофизичка појава. Њиме говорно лице изражава своје мисли, сазнања и осећања. Психолингвистика као лингвистичка дисциплина знатну пажњу посвећује говору и мишљењу, њиховој узајамној вези. Она проучава понашање личности у вези са њеним интелектуално-емоционалним особинама, утицај културних навика. Језик је друштвена појава. Социјални елементи

језика огледају се у томе што он повезује припаднике једне етничке заједнице. Језик прати развитак једне језичке-говорне заједнице и преноси њена искуства. Добар говор се остварује на различите начине. Уколико је говор мисаоно богат, убедљив, избором речи може да изазове доживљај лепог. То се огледа у изражајном казивању, рецитовању, реторици и пригодним беседама.

ЈЕЗИК, ДРУШТВО, КУЛТУРА

Основне смернице:

1. Дефиниција језика
2. Однос језика и расе
3. Однос језика и културе
4. Однос језика и националности
5. Језици у свету данас
6. Језичке разлике
7. Превођење
8. Дефиниција лингвистике и њене међудисциплине
9. Дефиниција филологије

ЈЕЗИК И ГОВОР

Основне смернице:

1. Појам језика
2. Појам говора
3. Комуникација
4. Усмени говор
5. Писмени говор
6. Гестовни говор

УСМЕНИ И ПИСАНИ ЈЕЗИК

Основне смернице:

1. Дефиниција говора
2. Глас, гест, мимика
3. Дефиниција писања
4. Развој писма

ПОЈАМ ИНФОРМАЦИЈЕ И КОМУНИКАЦИЈЕ

Основне смернице:

1. Шта је информација?
2. Шта је комуникација?

ПРИРОДНИ И ВЕШТАЧКИ ЈЕЗИЦИ

Основне смернице:

1. Дефиниција природних језика
2. Дефиниција вештачких језика и чему служе

СЕМИОТИКА И ЛИНГВИСТИКА

Основне смернице:

1. Дефиниција семиотике
2. Дефиниција лингвистике

ПСИХОФИЗИЧКИ, СОЦИЈАЛНИ И ЕСТЕТСКИ АСПЕКТИ СПОРАЗУМЕВАЊА

Основне смернице:

1. Психолингвистика
2. Социјални елементи језика
3. Естетска функција језика

КОМУНИКАЦИЈА

(Функције комуникације, Типови вербалне комуникације, Основни елементи комуникације, Непосредна и посредна комуникација, Комуницирање у настави.)

Комуникација омогућава човеку да реконструише прошле догађаје, да разуме садашње текуће догађаје и да предвиди будуће догађаје. Основне функције комуникације су: перцептивна (омогућава пријем долазећих порука), еволутивна (омогућава да се помоћу ранијег искуства и меморије разуме порука и донесе одлука), трансмитивна (њен је задатак пренос и тумачење значења одређене појаве). Типови вербалне комуникације су: традиционални тип (уобичајен је у срединама и међу особама које се већ познају. Ради се о свакодневном комуницирању у локалној средини), професионални тип (реализује се у оквиру професионалног исказа, на предавању, у мас-медијима, а основни недостатак јесте што у највећем броју примера недостаје повратна информација), индивидуални тип (он је најсложенији и ту су сви учесници истовремено равноправни). Комуникација је процес који тече између два растора на којима се налазе извор и пошиљалац и корисник информације или прималац. Битни елементи који обликују комуникацију су: извор који ствара идеје, садржај који се преноси, степен разумевања поруке од стране корисника и разумевање садржаја који је у основи те поруке. Средства комуницирања су: средства информисања, уметност, научна литература, цифре, симболи, разни сигнали и слично. Комуникација може бити: непосредна или лична и посредна или масовна. Непосредна или лична комуникација претпоставља да су и пошиљалац и прималац информације у непосредном контакту и по правилу је усмена. Посредна (масовна) комуникација обезбеђује се преко мас – медија. Пошиљалац информације се обраћа широком кругу прималаца, при чему се штеди време и информација ефикасно продире у масу. Настава је сложен и суптилан комуникацијски процес. Основни циљ поруке у настави јесте стицање знања и развој личности. То обавезује да се води рачуна о могућностима ученика да прихвате информацију. Комуницирање у настави полази од психофизичког узраста ученика. Говор се прима у породичној средини. У породици млада индивидуа

усваја језик. До поласка у школу дете боље влада синтаксом него граматиком, речником или изговором. У предшколским установама деца примају особине васпитачевог говора. У школама примају особине говора учитеља, усвајају га вежбама.

ФУНКЦИЈЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

Основне смернице:

1. Перцептивна
2. Еволутивна
3. Трансмисивна

ТИПОВИ ВЕРБАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

Основне смернице:

1. Традиционални тип
2. Професионални тип
3. Индивидуални тип

ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ КОМУНИКАЦИЈЕ

Основне смернице:

1. Извор који ставра идеје
2. Порука која настаје од иницирајуће идеје
3. Садржај који се преноси
4. Степен разумевања
5. Разумевање садржаја

НЕПОСРЕДНА И ПОСРЕДНА КОМУНИКАЦИЈА

Основне смернице:

1. Непосредна комуникација или лична комуникација
2. Посредна или масовна комуникација

КОМУНИЦИРАЊЕ У НАСТАВИ

Основне смернице:

1. Настава као процес
2. Циљ поруке у настави
3. Психофизички узраст ученика
4. Утицај породичне средине

ОСНОВИ СОЦИОЛИНГВИСТИКЕ

(Говорни представник и говорна заједница, Језичко раслојавање.)

Појединац или говорни представник неког језика је особа која поседује језичке способности, као и знање одређеног, посебног природног људској језика. Говорна заједница је колектив, скуп говорних представника који деле знање најмање једног истог језика, чијом се употребом могу међусобно споразумевати. Постоји територијално раслојавање, везано за дијалекте, социјално раслојавање, везано за

социолекте, индивидуално раслојавање, везано за идиолекте и функционално, везано за функционалне стилове, где се разликују: разговорни језик, административни стил, публицистички, научни и књижевно-уметнички стил.

ГОВОРНИ ПРЕДСТАВНИК И ГОВОРНА ЗАЈЕДНИЦА

Основне смернице:

- 1.Појединац или говорни представник
- 2.Говорна заједница

ЈЕЗИЧКО РАСЛОЈАВАЊЕ

Основне смернице:

- 1.Територијално раслојавање
- 2.Дијалекти
- 3.социолекти
4. Идиолекти
- 5.Функционални стилови (разговорни језик, административни стил, новинарски, научни, књижевно-уметнички)

КУЛТУРА ГОВОРА

(Појам културе говора, Језичка и естетска компонента културе говора, Особине култивисаног говора, Нивои језика и говора, Однос према саговорнику, Култура говора у васпитно образовном раду.)

Култура говора или ортологија је млада језичка дисциплина која се бави питањима најадекватније примене и најефикаснијег функционисања језичких средстава у зависности од многобројних ситуација у којима се говор јавља. За култивисан говор потребна је језичка способност са правилним говором примереним говорној ситуацији, затим мисаона компонента и општа култура личности. Да се учествује у говору потребна је не само језичка способност, већ и савладавање технике говора, а то се врши путем система вежби. Добар говор има и естетску компоненту. Она се остварује начином говорења, поготово осмишљеног текста, начином који изазива доживљај лепога. Естетска функција највише се испољава у изражајном читању, рецитовању, беседама. Раније се потврдило да култивисан говор треба бити вешт и креативан, а данас истичемо следеће: правилност, тачност, јасност, логичност, кохерентност, економичност, изражајност и мелодичност. Правилан говор води рачуна о књижевној норми, тачност се огледа у прецизној употреби речи, јасност је повезана са тачношћу, јер је њоме условљена, логичност је срећно уланчавање излагања, кохерентност је међусобна повезаност мисли о теми, економичност је сажетост, збијеност, изражајност се постиже добром дикцијом, мелодичност се формира са интонацијом и нијансирањем реченице. Ако се за полазну основу говорног језика узме стандардни језик, који се говори у школама, на вишем нивоу је језик научних предавања и дијалога, а на највишем језик беседа, ораторски језик и језик на позоришној сцени. На нижем нивоу

од стандардног језика био би језик у породици, затим дијалекатски говор и различити жаргони. За конкретан став према саговорнику битно је то да научимо да слушамо саговорника. Битно је да се коректно односимо према нижем нивоу културе његовог говора.

ПОЈАМ КУЛТУРЕ ГОВОРА

Основне смернице:

1. Дефиниција културе говора.
2. Језичка способност.
3. Правилан говор.
4. Мисаона компонента.
5. Општа култура личности.

ЈЕЗИЧКА И ЕСТЕТСКА КОМПОНЕНТА КУЛТУРЕ ГОВОРА

Основне смернице:

1. Техника говора.
2. Систем вежби.
3. Начин говорења.
4. Осмишљавање текста.
5. Доживљај лепог.
6. Изражајно читање.
7. Рецитовање.
8. Беседе.

ОСОБИНЕ КУЛТИВИСАНОГ ГОВОРА

Основне смернице:

1. Вештине култивисаног говора.
2. Креативност.
3. Правилност.
4. Тачност.
5. Јасност.
6. Логичност.
7. Кохерентност.
8. Економичност.
9. Изражајност.
10. Мелодичност.

НИВОИ ЈЕЗИКА И ГОВОРА

Основне смернице:

1. Стандардни језик
2. Научна предавања
3. Дијалог
4. Беседа

5. Ораторски језик
6. Језик на позоришној сцени
7. Језик у породици
8. Свакодневна комуникација
9. Дијалекатски говор
10. Жаргони

ОДНОС ПРЕМА САГОВОРНИКУ

Основне смернице:

1. Слушање саговорника
2. Нижи ниво говора

ДИКЦИЈА

(Основни елементи дикције, О говорењу стиха, Сценски говор, Глас, Паузе и паузирање, Гест и говор.)

Дикција је начин изговарања гласова, речи, синтагми и реченица. Ова област обухвата: артикулацију, акценат, емоционалну компоненту, ритам, мелодију реченице, дијалекатску компоненту говора, реторику, версификацију, употребу речи. У вези са говорењем стиха, поред термина дикција, најчешће се јављају термини декламовати и рецитовати. Декламација је врста римске реторске вежбе, пореклом из реторске школе, изражајно звучно остварење текста, у првом реду уметничког, нарочито у стиху. Рецитација је савремено уметничко говорење књижевног текста, нарочито у стиху, које се рецитије било напамет, било гледањем у текст. У свакодневној комуникацији пауза има значајну улогу углавном у посебним ситуацијама са емоционалним набојем. У књижено-уметничким текстовима она је веома функционална, нарочито у стиху. Типологија пауза је разноврсна, нпр. према синтакси: између синтагми, субјекатског и предикатског дела, између реченица. У вези с тим постоје и „логичке паузе“. Паузе се деле и према типу интонације, нпр. приповедне, ускличне и упитне. Гест спада у неартикулисане знаке комуникације, који су паралелни пратиоци говора, а имају изражајну функцију. Због тога су нарочито значајни у позоришту. Гест појачава говор, чини га изражајним.

ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ ДИКЦИЈЕ

Основне смернице:

1. Дефиниција дикције
2. Артикулација
3. Акценат
4. Емоционална компонента
5. Ритам
6. Мелодија реченице
7. Дијалекатска компонента говора
8. Реторика – беседништво
9. Версификација
10. Употреба речи

О ГОВОРЕЊУ СТИХА

Основне смернице:

1. Декламовање
2. Рецитовање
3. Реторске вежбе
4. Реторска школа
5. Звучно остварење текста
6. Уметнички текст
7. Текст у стиху

СЦЕНСКИ ГОВОР

Основне смернице:

1. Савремено уметничко говорење
2. Рецитовање напамет
3. Рецитовање гладанем у текст

ГЛАС

Основне смернице:

1. Дефиниција гласа
2. Најнижа јединица језичког система
3. Реч
4. Реченица
5. Боја
6. Јачина
7. Интонација
8. Висина

ПАУЗЕ И ПАУЗИРАЊЕ

Основне смернице:

1. Емоционална обојеност
2. Књижевно-уметнички текст
3. Функционална пауза
4. Типологија пауза
5. Пауза између синтагми
6. Пауза између субјекатског и предикатског дела
7. Пауза између реченица
8. Логичке паузе
9. Паузе према типу интонације
10. Приповедне паузе
11. Ускличне паузе
12. Упитне паузе

ГЕСТ И ГОВОР

Основне смернице:

1. Гест као неартикулисани знак
2. Комуникација
3. Ефекат геста у позоришту
4. Гест као појачање у говору
5. Гест као изражајно средство

ПРОЗОДИЈА

(Општи појмови о акценту, Елементи акцента, Прозодијски систем српског језика, Акценат речи и реченице, Реченична интонација, Говорне константе.)

Прозодија је наука о акценатским особинама једног језика. Акценат је истицање неке говорне јединице у односу на друге јединице. Под акцентом у ужем смислу речи подразумевамо разлику у јачини, интонацији и трајању разговора слогова. Српски језик разликује четири акцента: два су дуга, а два су кратка. По један има силазну, а по један узлазну интонацију. У књижевном језику налазимо и послеакценатске дужине. Бележе се равном цртом изнад одређеног вокала. Акцентом реченице истичу се речи које су логички или емоционално најважније. То зависи од говорника и од тога коју ће реч у одређеној реченици издвојити као најважнију. Реченица са типичном интонацијом подрезује питање и одговор или обрнуто, то је интонација питања и одговора. Интонација одговора је силазне природе, то су изјавне реченице. Интонација питања је узлазне природе, јер тон од почетка расте према крају. Уметнуте реченице и речи изговарају се нижим и равним тоном, бржим темпом. Реченица са нетипичном интонацијом има више врста. Издвајамо потврдне реченице са узлазном интонацијом на крају. Ту се не ради о правом крају, него је пре реч о подстицању. Ако упитна реченица почиње упитном речу, највишим тоном се изговара упитна реч, а идући према крају, мелодија интонације је све нижа. Говорне константе су елементи који се стално јављају у говору у свакодневној говорној реализацији. Ту спадају: гласност, јачина, висина, темпо, ритам и боја гласа.

ОПШТИ ПОЈМОВИ О АКЦЕНТУ

Основне смернице:

1. Дефиниција прозодије
2. Дефиниција акцента
3. Акценат у ужем смислу

ЕЛЕМЕНТИ АКЦЕНТА

Основне смернице:

1. Јачина
2. Интонација
3. Трајање изговора слогова

ПРОЗОДИЈСКИ СИСТЕМ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Основне смернице:

1. Четити акцента
2. Дугосилазни акценат
3. Дугоузлазни акценат
4. Краткосилазни акценат
5. Краткоузлазни акценат
6. Послеакценатска дужина

АКЦЕНАТ РЕЧИ И РЕЧЕНИЦЕ

Основне смернице:

1. Речи које су логички најважније
2. Речи које су емоционално најважније
3. Улога говорника

РЕЧЕНИЧНА ИНТОНАЦИЈА

Основне смернице:

1. Типична интонација
2. Интонација питања
3. Интонација одговора
4. Уметнуте реченице и речи
5. Реченице са нетипичном интонацијом

ГОВОРНЕ КОНСТАНТЕ

Основне смернице:

1. Гласност
2. Јачина (интензитет)
3. Висина
4. Темпо
5. Ритам
6. Боја гласа

ОСНОВИ РЕТОРИКЕ

(Дефиниција реторике, Кратак преглед историје реторике, Структура античке реторике, Реторика и логика, Појам говорништва, Реторика, поезика и стилистика, Врсте стилова, Стилске фигуре и тропи, Композиција излагања, Реторика и психологија, Физичка својства говорника, Духовна својства говорника, Морална својства говорника, Психологија реторичких шумова, Психологија аудиторијума, Врсте аудиторијума.)

Реторика је према Цицерону способност говорења прилагођеног за уверавање, а према Аристотелу то је способност уочавања битног и примарног својства којим се може уверити, а које своје својство скрива у себи. Реторика је наука која нас учи да лепо усмено изражавамо своје мисли, али и вештина функционалног деловања говора. За реторику је веома важно како да се неко речима увери, убеди, наговори или придобије за идеју или акцију, јер то је одувек била и остала основна потреба јавног говорења. Обреди древних цивилизација, пророчанства, заклињања, наздрављања, законици древних Сумера, Вавилона, Хелена, Римљана, представљају облике беседништва који се дубоко прожимају са песничким стваралаштвом. Коракс се сматра творцем првог реторског приручника као средства уверавања речима. Кораксову методу беседништва усавршио је Тисија. Реторику са Сицилије пренео у Грчку Горгија.

Као напознатији софист утицао је на многе познате реторичаре. Горгија се одликовао стилистиком и литерарном техником. Горгија је мајстор кићеног стила, развио је естетски правац у реторици. Синтезу реторичких знања налазимо код Аристотела. Аристотел је дао најпотпунији систем реторике као технике и теорије за стицање способности проналажења средстава за убеђивање. Највећи беседник старе Грчке био је Демостен, Аристотелов ученик. Истакао се политичким државним беседама против Филипа Македонског – филипике. Аристотел је разликовао три врсте беседа: политичку, судску, похвалну. Цицерон је назван римским Демостеном. То је најславнији римски беседник. Квинтилијан, знаменити римски учитељ беседништва, написао је дело о образовању говорника. После римског периода у раном хришћанству истичу се беседници духовних проповеди: Августин, Јован Златоусти. У двадесетом веку феномен реторске поуке истражује познати италијански филозоф и књижевник Умберто Еко. Прва наша реторика као уџбеник настала је у деветнаестом веку. Аутор је Аврам Мразовић, затим Јован Стерија Поповић, Ђорђе Малетић, Бранислав Нушић. Нашу модерну реторику написао је Сретен Петровић. Постоји пет беседничких поступака: *inventio* (проналажење доказа и сакупљање материјала), *dispositio* (распоређивање прикупљеног материјала), *elocutio* (стилско уобличавање материјала), *memoria* (учење говора напамет), *actio* (држање говора праћено одговарајућом мимиком и гестовима). Беседнички поступак има следеће елементе: увод, прказ, доказивање, побијање, завршетак. За беседништво треба да се стекну одређени услови „кодно језгро“. Садржај говора изводи се из етичке, политичке и судске праксе и има приоритет унутарња логика. Ту је реч о истини, јер је логика наука о сазнању истине, затим о уверењу и ономе што је вероватно. Говорништвом доминирају логичка и естетска порука, уверење и наговор. Говор се појављује као саопштење одређених вредности другоме. Код говорништва је чвршћа веза са аудиторijем. Говор има обележја која су му заједничка са песништвом: ритмичку основу и мелодијски ритам. Реторска порука без логичког аспекта није порука, али без естетског поетског слоја није специфично уметничка, реторска. У историји реторике најчешће налазимо три врсте стилова: једноставан, умерен и узвишен. Једноставни служи за доказивање, умерени за задобијање поверења слушаоца и да се допадне, узвишени да усхити. Постоји подела фигура по Пјеру Гироу: фигуре дикције, фигуре конструкције, фигуре речи (тропи), фигуре мисли. Класична реторика је подробно развила теорију инвенције, дефинисања методе примене међу којима су интерпретација, прозопеја и опис. Психологија говорништва бави се питањем физиолошког и психичког процеса говора у кружном току од говорника до слушаоца. Говорник мора да поседује: физичка својства личности, духовна својства личности, морална својства личности. Комуникација је успешнија уколико се говорник и слушаоц служе истим језиком, уколико су истог образовања, истог уверења, сличних занимања, узраста. Аудиторијум је саставни део говорништва. Публика је пасивни део, иако његов конститутивни део. Саопштење има за циљ да се мисли и осећања, који чине садржај говора, могу појавити код слушаоца. Слушалац се мора потрудити да продре до језгра ствари. У теорији реторике прихваћена је подела аудиторијума на два глобална чина: масу и публику. Масу карактерише колективна воља, а члан публике се не идентификује са групом.

ДЕФИНИЦИЈА РЕТОРИКЕ

Основне смернице:

1. Способност говорења
2. Уверавање
3. Уочавање битног

4. Усмено изражавање
5. Функционално деловање говора
6. Убеђивање
7. Наговарање
8. Идеја
9. Акција
10. Јавно говорење
11. Цицерон
12. Аристотел

КРАТАК ПРЕГЛЕД ИСТОРИЈЕ РЕТОРИКЕ

Основне смернице:

1. Пророчанства
2. Заклињања
3. Наздрављања
4. Законици древних Сумера, Вавилона, Хелена, Римљана
5. Коракс – творац првог реторског приручника
6. Тисија - усавршио Кораксову методу беседништва

СТРУКТУРА АНТИЧКЕ РЕТОРИКЕ

Основне смернице:

1. Горгија- реторику са Сицилије пренео у Грчку (Атину)
2. Кићени стил
3. Естетички правац у реторици
4. Демостен
5. Политичке беседе
6. Државне беседе
7. Филипике
8. Судска беседа
9. Похвална беседа

РЕТОРИКА И ЛОГИКА

Основне смернице:

1. Беседнички поступак
2. Увод
3. Приказ
4. Доказивање
5. Побивање
6. Завршетак
7. Кодно језгро
8. Дефиниција логике
9. Наука о сазнању истине

ПОЈАМ ГОВОРНИШТВА

Основне смернице:

1. Дефиниција говорништва
2. Естетска порука
3. Уверење
4. Наговор
5. Саопштење

РЕТОРИКА, ПОЕТИКА, СТИЛИСТИКА

Основне смернице:

1. Дефиниција реторике
2. Дефиниција поетике
3. Дефиниција стилистике
4. Ритмичка основа
5. Мелодијски ритам
6. Реторска порука

ВРСТЕ СТИЛОВА

Основне смернице:

1. Једноставан стил
2. Умерен стил
3. Узвишен стил
4. Доказивање
5. Задобијање поверења

СТИЛСКЕ ФИГУРЕ И ТРОПИ

Основне смернице:

1. Фигуре дикције
2. Фигуре конструкције
3. Фигуре речи (тропи)
4. Фигуре мисли

КОМПОЗИЦИЈА ИЗЛАГАЊА

Основне смернице:

1. Класична реторика
2. Теорија инвенције
3. Интерпретације
4. Прозопеја
5. Опис

РЕТОРИКА И ПСИХОЛГИЈА

Основне смернице:

1. Психологија говорништва
2. Физиолошки процес говорништва
3. Психички процес говорништва
4. Кружни ток – од говорника до слушаоца

СВОЈСТВА ГОВОРНИКА

Основне смернице:

1. Физичка својства говорника
2. Духовна својства говорника
3. Морална својства говорника

ПСИХОЛОГИЈА РЕТОРИЧКИХ ШУМОВА

Основне смернице:

1. Успешна комуникација заснива се на: истом језику, образовању, уверењу, узрасту
2. Реторички шумови превазилазе се вежбама

ВРСТЕ АУДИТОРИЈУМА

Основне смернице:

1. Публика - пасивни део
2. Саопштење
3. Слушалац
4. Маса – колективна воља

РЕТОРСКИ ЖАНРОВИ

(Судско говорништво, Политичко говорништво, Духовно говорништво, Војничко говорништво, Академско говорништво, Похвално говорништво.)

Извршити обраду на примерима о сопственом избору.

СУДСКО ГОВОРНИШТВО

Основне смернице:

1. Дефиниција судства
2. Претрес дела или кривице
3. Судска или административна одлука о неком правном предмету и званични акт о томе
4. Конкретан предмет
5. Правда
6. Неправда

ПОЛИТИЧКО ГОВОРНИШТВО

Основне смернице:

1. Придобијање и убеђивање
2. Наговор на акцију
3. Говорник
4. Вештине опхођења
5. Усаглашен говор са циљевима
6. Отвореност
7. Дата реч

8. Излаже се искључиво усменим путем
9. Јасни и снажни потези
10. Без писаних припрема

ДУХОВНО ГОВОРНИШТВО

Основне смернице:

1. Предмет је од општег и универзалног значаја
2. Правда
3. Истина
4. Поука
5. Љубав
6. Милосрђе
7. Христова наука
8. Начела хришћанства
9. Свечани тон

ВОЈНИЧКО ГОВОРНИШТВО

Основне смернице:

1. Свечани, пригодни говор
2. Држи се у изузетним приликама (војне вежбе, припреме за рат)
3. Говори се кратко, осмишљено, звонким гласом
4. Циљ је јачање борбеног морала
5. Охрабривање војника

АКАДЕМСКО ГОВОРНИШТВО

Основне смернице:

1. Третира чисту академску материју
2. Егзактну истину
3. Садржину засновану на хипотезама
4. Изговара се пред публиком која познаје садржину о којој је реч
5. Не допушта демонстрирање реторичких правила

ПОХВАЛНО ГОВОРНИШТВО

Основне смернице:

1. Потиче из старе књижевности
2. Било је саставни део биографије
3. Исказује дивљење
4. Исказује захвалност због одређених заслуга

СТИЛ И ГОВОР

(Стил и стилистика, Стил у говору, Стилска средства, Врсте стилова, Монолошки и дијалошки говор.)

Стил представља избор речи и начин на који су оне сложене. То је избор између алтернатива које нуди одређени језички систем на разним нивоима. Стил представља индивидуалност дела, писца, говорника, раздобља. Према Виноградову постоје три основне функције стила: општење, саопштавање, деловање. Стилистика је наука која се бави проучавањем стила. Она се данас бави питањима стила у језику и говору – лингвистичка стилистика и у књижевности – књижевна стилистика. Стил се схвата као израз индивидуалности говорника, а када је реч о говору, онда се мисли на стил разговорног језика. Стил у говору подразумева да у свакодневном комуницирању постоји стилска разлика између два исказа који значе исту ствар или имају исту денотацију. Стилска средства су глас, реч и реченица. Глас представља говорника, јер се човек огледа у свом гласу. Реч је морфостилистичко средство израза. Када је реч у функцији стилског средства, онда је она морфостилема. Реченица као стилско средство представља јединицу за појачање стилског израза. Позната подела на стилове је следећа: формални, разговорни и интимни. Монолог и дијалог су облици који имају најширу употребу у свакодневној комуникацији. Монолог је самоговор или говорење самом себи. Има га у драми када молошки говор није упућен другом лицу. Молошки облици су: приповедање, описивање, објашњење, стручно излагање, говор. Дијалог је разговор, односно говорење између два или више лица које се најчешће одвија у облику питања и одговора. Обележја дијалога су непосредност, спонтаност и експресивност. Врсте дијалога су: конверзација, разговор, дискусија или дебата и полемика.

СТИЛ И СТИЛИСТИКА

Основне смернице:

1. Дефиниција стила
2. Представља индивидуалност дела, писца, говорника, раздобља
3. Дефиниција стилистике
4. Лингвистичка стилистика
5. Књижевна стилистика

СТИЛ У ГОВОРУ

Основне смернице:

1. Стил је индивидуалност говорника
2. Стил разговорног језика
3. Свакодневна комуникација
4. Стилска разлика
5. Иста денотација

СТИЛСКА СТРЕДСТВА

Основне смернице:

1. Глас
2. Реч
3. Реченица
4. Глас представља говорника
5. Реч је морфостилистичко средство израза
6. Реченица је средство за појачање стилског израза

ВРСТЕ СТИЛОВА

Основне смернице:

1. Формални
2. Разговорни
3. Интимни

МОНОЛОШКИ И ДИЈАЛОШКИ ГОВОР

Основне смернице:

1. Најшира употреба у свакодневној комуникацији
2. Монолог је самоговор
3. Монолошки облици су: приповедање, описивање, објашњење, стручно излагање, говор
4. Дијалог је разговор
5. Одвија се у облику питања и одговора
6. Непосредност
7. Спонтаност
8. Експресивност
9. Врсте дијалога су: конверзација, разговор, дискусија, полемика